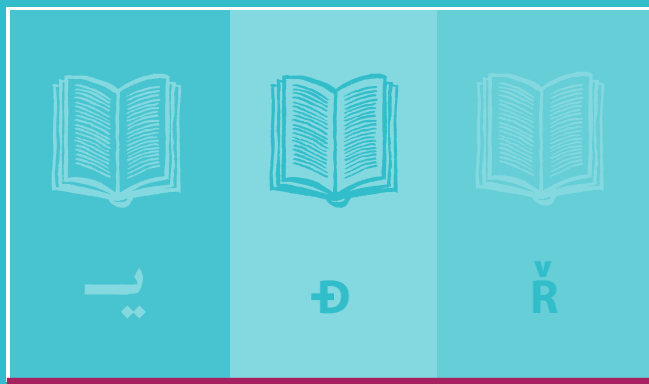

Folkbildningsrådet informerar No 2 2011

Mångfaldig (folk)bildning för det offentliga samtalet?

Tre minoriteters egna bildningsverksamheter

fbr

Folkbildningsrådet

*Robert Aman, Lisbeth Eriksson,
Martin Lundberg och Thomas Winman*

Mångfaldig (folk)bildning för det offentliga samtalet?

Tre minoriteters egna bildningsverksamheter

Mångfaldig (folk)bildning för det offentliga samtalet?

Tre minoriteternas egna bildningsverksamheter

Robert Aman, Lisbeth Eriksson, Marin Lundberg och Thomas Winman

Folkbildningsrådet

Box 380 74

100 64 Stockholm

Tel: 08-412 48 00

Fax: 08-21 88 26

E-post: fbr@folkbildning.se

www.folkbildning.se

Layout: Johan Nilsson/Kombinera

Omslagsillustration: Gunnar Falk

Tryck: Allduplo

Stockholm, augusti 2011

ISBN: 978-91-88962-47-4

Författarnas förord

Denna rapport är resultatet av ett ettårigt forskningsprojekt som Folkbildningsrådet beviljat medel till. Två av oss forskare, Lisbeth Eriksson och Martin Lundberg, formulerade en gång tankarna bakom projektet. Vi gjorde detta på basis av den kunskap och erfarenhet vi hade av att utvärdera och beforska delar av den institutionella folkbildande verksamheten i Sverige. I forskningsprojektet bjöds två andra forskare, Thomas Winman och Robert Aman, in och vi fyra kom att bilda forskningsgruppen bakom *Mångkultur och folkbildning*. Forskningsgruppen är i många delar heterogen vad gäller forskningsintressen, forskningsperspektiv och metodologiska intressen, något som också blir synligt i rapporten. Rapporten består av sex kapitel. Det första inledande kapitlet har vi författat tillsammans och det bär fortfarande spår av hur våra olika utgångspunkter brottas med varandra. De fyra följande kapitlen har författats av varje forskare var för sig och tar sin utgångspunkt i respektive forskares teoretiska och kunskapsmässiga intresse. Det sista kapitlet som gör anspråk på att vara en sammanfattande analys av de fyra delstudierna har till största delen författats av undertecknad. Under vårt arbete med rapporten har vi haft tre forskarkolleger som läst vårt manus och kommit med relevanta kommentarer. Deras synpunkter har varit värdefulla för oss i det fortsatta arbetet. De som har läst manuset är Staffan Larsson, Magnus Dahlstedt och Stellan Boozon, samtliga anställda på Linköpings universitet. Vi har också presenterat preliminära resultat på Vufos (Avdelningen för studier i vuxnas lärande, folkbildning och högre utbildning) forskarseminarium och där fått viktiga synpunkter. Sist men inte minst vill vi tacka de personer som låtit oss ta del av sina kunskaper och erfarenheter kring Ibn Rushd, Kista folkhögskola, Agnesbergs folkhögskola samt Samernas utbildningscentrum.

Linköping i augusti 2011

För forskargruppen

Lisbeth Eriksson

Innehåll

1. Mångfaldig (folk)bildning för det offentliga samtalet?	7
Studiens syfte och frågeställningar	8
Mångkultur.....	9
Folkbildning – en samhällelig delaktighetsprocess	16
Tidigare forskning.....	21
Folkbildning ett idealt möte mellan kulturer – en kritisk reflektion.....	24
Studiens kontext och genomförande	25
2. Ibn Rushd – ett studieförbund i rörelse	29
Ett nybildat studieförbunds strävan	29
Demokratisk inkludering i samhället	30
Studieförbundets profil	32
Att etablera en organisation tar tid	36
Studieförbundets verksamhet.....	41
Arbetar för att infria sin vision	45
3. Kista folkhögskola – den första muslimska folkhögskolan	49
Inledande förutsättningar för bildandet av Kista folkhögskola.....	52
Från idé till verklighet: en folkhögskola växer fram.....	53
Organisation, ledning och värdegrund	56
Verksamheten, dess framtid och representation	58
Synen på sig själva: ”Vi är de nya bönderna”	62
Avslutande reflektioner	64

4. Romernas folkbildande verksamhet – exemplet Agnesberg	67
Romerna och skolväsendet.....	67
Romsk vuxenutbildning – Agnesbergs folkhögskola.....	69
Avslutande reflektioner	79
5. Samers folkbildande verksamhet	81
Bakgrund.....	81
Vem är same?	82
Samerna och skolväsendet	84
Samerna en förtryckt grupp?.....	86
Samisk vuxenutbildning – samernas utbildningscentrum.....	87
Sammanfattande reflektioner	99
6. Sammanfattande diskussion.....	102
Majoritet kontra minoritet.....	103
Den kollektiva identiteten	104
Känslor av utanförskap	106
Att vara bland de egna.....	107
Anpassning och mobilisering.....	108
En demokratisk fostran?.....	111
Ett erkännande av folkbildningens värdegrund.....	112
Referenser	114

Robert Aman

3. Kista folkhögskola – den första muslimska folkhögskolan

Låt oss börja med att introducera kapitlets studieobjekt och ange skälen till att vi valt att studera det. Kista folkhögskola är landets första folkhögskola med en muslimsk värdegrund, således tillskrivs den ett pionjärskap. Det är i sammanhanget inte uppseendeväckande att en folkhögskola har en religiös värdegrund då olika kristna samfund sedan länge varit etablerade på arenan och inom till exempel gymnasieskolan finns olika muslimska alternativ sedan tidigare representerade. Däremot är etablerandet av Kista folkhögskola ett trendbrott då det är först nu som en skola med muslimsk värdegrund gör entré inom folkbildningen. Den övergripande fråga som detta kapitel kretsar kring är: För *vem* har denna skola etablerats? Vi ska också försöka besvara tre underliggande frågor om vad som föranlett denna etablering: *Varför* en muslimsk folkhögskola, *varför* just utbildningsformen folkhögskola och *varför* nu?

Jag kommer att ta ett teoretiskt avstamp i Charles Taylors (1994) essä om erkännandets politik. Taylor identifierar en länk mellan erkännande och mångkultur, där det senare anses utgöra ett paraplybegrepp under vilket olika ”etniska” och ”kulturella” minoriteter samlats och inramat sina krav under rubriken erkännande (*recognition*). Ett perspektiv som ligger nära beskrivningen av vad som anses utgöra folkbildningens uppdrag:

[att] möjliggöra för individer och grupper att förbättra sina livsvillkor och vitalisera sin delaktighet. Den skall också verka för att skapa olika former av mötesplatser och broar mellan olika grupper och kulturer i Sverige för att underlätta integrationen av etniska minoriteter i samhället.
(Eriksson & Osman, 2003: 14)

Ett nyckelbegrepp i ovanstående citat är integration i anslutning till folkbildningens betydelse för ”minoriteters” möjlighet att delta på lika villkor i samhället. Således finns en föreställning om att folkbildningen kan åstadkomma strukturella positionsförändringar för individen. Det är i sammanhanget relevant eftersom tidigare forsk-

ning (se till exempel MacAdam, 1994) belyst hur minoriteters engagemang i sociala rörelser eller föreningar bygger på en kollektiv identitet formad av den gemensamma upplevelsen av att vara exkluderad och underordnad. En specifik beröringspunkt i föreliggande fall är islam och det har konstaterats att muslimer såväl i Sverige som i övriga västvärlden, enligt Osman (2005), utsätts för diskriminering och rasism. Andra forskare (se till exempel Samuelsson, 1999; Svanberg & Westerlund, 1999) poängterar att bilden av islam i svensk opinion ofta präglas av att muslimer representerar en slags motsats till det som ”vi” står för, någonting statistiskt, homogent, för att inte säga farligt. En slutsats av tidigare forskning är att en muslimsk identitet tenderar att tillskrivas negativa inneslutningar i en svensk kontext. Ett begrepp Taylor använder för att förklara detta fenomen är ”bristande erkännande” (*misrecognition*), vilket anses utgöra en form av förtryck.

Ett motdrag för minoriteter har varit att internalisera en gemensam kollektiv bild av sin exkludering, en kittel att samlas kring. Syftet har varit att ”ta plats”, erkännas på lika villkor, framför allt i ljuset av hur en gemensam identitet förutsätter att det finns andra som denna kan konstrueras gentemot – en nationalitet konstrueras gentemot andra nationaliteter, en religion mot andra religioner, en kultur kontra andra kulturer. Identiteten kan tolkas som både ett individuellt och ett kollektivt fenomen. I fokus hos gruppen är ständigt att få sina uttalade partikulära egenskaper och kännetecken erkända – den diskursiva särarten.

Taylor (1994) gör en tudelning av erkännandets politik – likvärdighetspolitik i den ena hörnan och särartspolitik i den andra. Likvärdighetspolitiken tar avstamp i föreställningen om andra som medmänniskor eller likvärdiga medborgare utifrån en liberalistisk tradition om alla människors identiska värde. Särartpolitiken är ett erkännande av att individer skiljer sig från varandra – differentieras – såväl på personnivå som utifrån gruppbaseade identiteter (”etniska”, kulturella, nationella, religiösa etc.). Sålunda är fokus på erkännandet av individens och grupperns distinkta karaktär. Beskrivningen av erkännandets politik har betraktats som en utgångspunkt för hur en minoritets krav ska förstås inom ramen för ett så kallat mångkulturellt samhälle (Blum, 2001). Innan vi återvänder till Taylor bör det klargöras att det skett en förskjutning av vad som benämns med ”mångkultur” eller ”kultur”, där rasideologin övergått till en kulturalistisk föreställning om kollektiva identiteter. Balibar (2002: 38) benämner detta fenomen som en ”rasism utan raser” som är allmänt spridd i Europa och övriga västvärlden.

En rasism vars dominerande tema inte är det biologiska arvet utan de kulturella skillnadernas orubbliga karaktär; en rasism som vid första anblicken inte postulerar att vissa grupper eller folk är överlägsna andra utan ”bara” talar om det skadliga i att avskaffa gränser och om ofören-

ligheten mellan olika livsätt och traditioner: det som man med rätta kan kalla en differentalistisk rasism. (Balibar & Wallerstein, 2002: 38 f.)

För Taylor (1994), förstås mångkultur i detta sammanhang i termer av krav på erkännande av ett lika värde för de grupper (”etniska”, religiösa, kulturella etc.) som exkluderats från den västerländska normen – ”the West and the Rest” för att parafrasera Stuart Halls (1997: 185) berömda definition. Makt kan inte negligeras i sammanhanget utan är ständigt närvarande. Därmed avvisar Taylor liberalismens idé om att den erbjuder en neutral grund där individer från vitt skilda kulturer kan mötas och samexistera. Mötet blir aldrig neutralt eller ömsesidigt, framför allt inte i relationen mellan minoritet och majoritet. En liberalistisk agenda är därmed ett politiskt uttryck för *vissa* kulturer (1994: 62), och med *vissa* avses den västerländska.

Filosofen Slavoj Žižek (2008) erbjuder ett exempel utifrån muslimer i en västerländsk kontext. Enligt Žižek vilar den i västvärlden rådande liberalismen på föreställningen om differentiering mellan människor efter kultur, där geografisk födelseplats avgör om individen är helt styrd och uppläst av en kultur – ända in i sin livsvärld – eller om hon är upplyft av sin kulturella tillhörighet och därmed också fritt kan välja kulturella identifikationsramar. Med andra ord anses europén, uppväxt i en nation präglad av kristna värderingar, ha en annan sorts frihet än araben som bor i ett muslimskt land. I korthet, inom liberalismen blir en specifik kultur privilegierad: den moderna västerländska. Utifrån en liberalistisk agenda predikas paradoxal retorik om tolerans mellan olika kulturer, men parallellt legitimeras diskursen om att *sann* tolerans är reserverad för det västerländska samhället. I detta samhälle tolereras att en muslimsk kvinna bär slöja, niqab eller burka, men bara om det är hennes eget fria val som ligger bakom beslutet, utan påverkan från make eller familj. Om kvinnan däremot gör valet att bära detta plagg offentligt som resultat av sin fria vilja och som symbol för sin tillhörighet i den muslimska gemenskapen ändras dock bilden av henne. Hon hamnar i en underlägsen position och riskerar att beskyllas för religiös fundamentalism eftersom religion provocerar i ett sekulariserat västerländskt samhälle och religiösa [muslimska] symboler betraktas som representanter för en förlegad tid (Žižek, 2008). Valet är i själva verket ett icke-val då alternativen redan klassats som *rätt* respektive *fel*. Kvinnans *rätta*, och enda egentliga, val är således att inte bära slöja eller burka eftersom det endast är detta beslut som av ett västerländskt normsystem kan betraktas som ”fritt”, ”eget” och ”självständigt”.

Ett ständigt återkommande problem, som till viss del tas upp av Žižek, är att subjekt kollektiviseras av sina betraktare via talet om grupper, gemensamma identiteter, kulturer etc. I detta sammanhang följer min argumentation de indelningar och avgränsningar som görs av de intervjuade aktörerna själva. Det bör också betonas att ett perspektivval medför en selektiv syn på ett fenomen; det är forskarens metod

att ringa in *något*. I en komplex miljö innebär det att cirkelns omfång inte kan ringa in alla aspekter som konstituerar den. Med andra ord, via mitt teoretiska ramverk kommer vissa aspekter att kunna fångas och analyseras, medan andra faller igenom håvens maskor.

Inledande förutsättningar för bildandet av Kista folkhögskola

Den första muslimska organisationen i Sverige bildades strax efter andra världskrigets slut, två år innan lagen om religionsfrihet för svenska medborgare infördes 1951. Det dröjde dock till år 1974 innan den första muslimska paraplyorganisationen grundades, vilken sedermera kom att splittras och resultera i att *Sveriges muslimska förbund* bildades. Orsakerna till att allt fler muslimska föreningar etablerades från 1970-talet och framåt kan härledas till den omfattande invandringen från muslimska länder och till grundlagsförändringen år 1976 som resulterade i förstärkt religionsfrihet (Svanberg & Westerlund, 1999). Sedan dess har flertalet muslimska föreningar bildats och från år 2009 är tre stycken riksorganisationer berättigade till statsbidrag.⁸

Under föregående århundrade utvecklades Sverige allt mer till ett sekulariserat land och religionen blev varje individs privata angelägenhet. Det är därför svårt att beräkna antalet troende efter religionstillhörighet. En statlig rapport (SOU 2009: 52) har dock uppskattat antalet muslimer i Sverige till mellan 35 0000 och 40 0000, baserat på uppgifter från SST⁹. SST är också av uppfattningen att runt 100 000 av dessa utövar sin religion aktivt, men i rapporten görs tillägget att ”antalet praktiserande muslimer kan vara omkring 150 000 eller fler” (SOU 2009: 52: 26). Jag har ej för avsikt att instämma i dessa uppgifter eftersom empiriskt belägg saknas. Likaså är eventuell kategorisering och tillhörande gränsdragningar mellan att vara till exempel icke-troende, troende eller aktivt troende av ytterst subjektiv karaktär definitionsmässigt. Därför bör uppgifterna endast betraktas som uppskattningar.

Å ena sidan har det konstaterats ett uppsving för frågor som rör muslimska föreningar och behovet av religiösa sammankomstlokaler, exempelvis moskéer, i samband med 1960- och 1970-talets ökade arbetskraftsinvandring. Å andra sidan var det först när överenskommelsen mellan det muslimska studieförbundet *Ibn Rushd* och kristna *Sensus* blev känd som frågan om nya aktörers möjlighet att träda in i

8 Riksorganisationerna är *Förenade Islamiska Församlingar i Sverige* (FIFS), *Sveriges Muslimska Förbund* (SMF) och *Islamiska Kulturcenterorganisationen i Sverige* (KUS).

9 Nämnden för statligt stöd till trossamfund.

folkbildningsfamiljen aktualiserades (SOU 2004:30). Folkbildning som fenomen, påpekar Osman (2005), har föreställningen om sig att vitalisera ett demokratiskt deltagande, medborgerlig bildning och ett civilt engagemang. Det rimmar samstämt med argumenten som historiskt angavs för verksamheten, nämligen att mobilisera och stärka marginaliserade grupper i samhället (Eriksson & Osman, 2003). I Sverige har folkbildningen haft betydelse för arbetarklassens möjligheter att organisera sig och kräva social rättvisa (Osman, 2005), vilket i sammanhanget är en intressant parallell då invandrargrupper anses konstituera den nya arbetarklassen (se Mulinari & Neergaard, 2004). I mångt och mycket har invandrarna fått representera en kategori med akut behov av att nå en högre nivå i samhället, såväl kulturellt och mentalt som socialt och bildningsmässigt (Dahlstedt, 2009; Ålund & Schierup, 1991). Folkbildningen anses utgöra en arena där de luckor invandrarna har kan fyllas ut, framför allt då folkrörelsen anses bära på det svenska nationella arvet (Dahlstedt, 2009: 123).

I april 2005 beslutades det att Ibn Rushd var berättigat till en kvalificeringsfas på två år hos Folkbildningsrådet, baserat på den ansökan som inkommit om att få bli ett statsbidragsberättigat studieförbund (Eriksson & Lundberg, 2008). Relevans för denna delstudie har detta på grund av att Ibn Rushd således blev det första muslimska studieförbundet inom folkbildningen, något som banade vägen för visionen om en muslimsk folkhögskola hos berörda parter. Nuvarande rektorn på Kista folkhögskola var vid denna tidpunkt aktiv i Ibn Rushds styrelse och inspirerades av denna framgång: ”Ibn Rushd var lite pionjärer, men vi ansåg att vara studieförbund inte är tillräckligt. En folkhögskola kan till exempel utbilda sina elever för högskolan”. Kistas ordförande menar att behovet är större än vad Ibn Rushd ansågs rätta till för och poängterar i anslutning till detta att en folkhögskola når en bredare målgrupp: ”De som står delvis utanför arbetsmarknaden, de som har låg utbildning. Skämtsamt brukar jag säga ’de nya bönderna’.” Parallellerna mellan Ibn Rushd och Kista folkhögskola bör därför inte dras allt för långt, något som betonats av båda parter i intervjuerna. Följande sidor har syftet att beskriva Kista folkhögskola – dess historik, samtid och framtidsplaner.

Från idé till verklighet: en folkhögskola växer fram

I juli månad 2003 begav sig 300 personer till Dalarna med destination Sjöviks folkhögskola. Denna händelse kan betraktas som det första steget mot det senare grundandet av den muslimska folkhögskolan i Kista. Folkbildning med religiösa

och etniska intressen är inget nytt fenomen då till exempel Studieförbundet Bilda har åtta österländska och ortodoxa kyrkor som medlemmar, ABF har tolv invandrarorganisationer representerade och Sensus, som tidigare nämnt, samarbetar med muslimska studieförbundet Ibn Rushd (SOU 2004: 30). Upprinnelsen till sammankomsten i Dalarna var att Kistas nuvarande rektor ett par månader tidigare hade fått en förfrågan från sin motsvarighet på Sjövik om han var intresserad av att utnyttja en ledig vecka på skolan. Kontakten hade skapats när nuvarande rektor på Kista folkhögskola befann sig i uppbyggnadsfasen av det som skulle komma att bli studieförbundet Ibn Rushd och rektorn på Sjöviks folkhögskola arbetade inom KFUK-KFUM¹⁰. Resultatet blev att 300 deltagare från eritreanska och somaliska föreningar från så kallade ”miljonprogramsförorter” i Stockholm för till Dalarna. Första satsningen beskrivs som lyckad och föranledde en uppföljning efterföljande sommar, fast med den väsentliga skillnaden att deltagarantalet nu vuxit till 700 personer uppdelade på två veckor. Bland dessa 700 fanns 15 olika nationaliteter representerade, berättar rektor. Detta kan ses i ljuset av att det enligt SOU 2004:30 finns ett intresse för folkbildning bland så kallade invandrargrupper. Vid den tidpunkt då Kistas sommarläger i Dalarna inleddes visade statistiken att nästan 13 procent eller 3 400 av studenterna på folkhögskolornas längre kurser var utrikes födda (SOU 2004:30). Det kan tas med i förståelsen för det behov som man ansett sig ha identifierat och för vad som utgjorde syftet med resorna till Dalarna.

Deltagarna erbjuds ett antal kurser där framför allt konstinriktning brukar röna mest uppmärksamhet, medan det övriga ämnesutbudet inkluderar skilda kurser i exempelvis hälsa, föräldrakunskap, islam samt media. Verksamheten lyder under namnet *Sommarakademin* och finansieras av deltagarna själva som betalar för att spendera en vecka i Dalarna och ta del av det bildningsutbud i form av korta kurser som erbjuds. Det höga deltagarantalet indikerar popularitet vilket av den ansvariga arrangören förklaras på följande sätt:

Det är nu sjätte året som det [Sommarakademin] pågått. Det här är ett mycket lyckat projekt. Alltså, oavsett om man får stöd eller inte är man redo att betala själv. Familjerna bekostar det [vistelsen] själva och prioriterar det ibland framför utlandssemester. Så det måste också handla om att barnen kan växa tillsammans i en fantastisk natur, och barnen talar om Dalarna som om det vore hemma [...] detta möte har varit det första konkreta mötet med folkhögskolan.

Sommarverksamheten förlagd till Sjöviks folkhögskola har fortsatt och har i dag hunnit utökas till tusen deltagare under tre veckor varje sommar. Initiativet i sig

10 Vid denna tidpunkt hade KFUK-KFUM:s studieförbund fortfarande inte gått samman med Sensus.

fyllde multipla funktioner i framväxten av folkhögskolan i Kista. För det första gav det besökande deltagare en uppfattning om vad en folkhögskola kan vara och om grundläggande principer i folkbildning, något som underlättade den kontextuella förståelsen för medverkande föreningar när det var dags att planera idén om att etablera en egen folkhögskola. För det andra skapades en gemenskap närvarande individer emellan och ett engagemang för denna typ av utbildningsform. ”Folkhögskola fick en positiv anknytning [...] det var därför inte svårt att förklara för våra föreningar att vi också ville starta en folkhögskola”, för att använda nuvarande rektorns ord. En utsaga som kan knytas an till Folkbildningsrådets idéer om vad folkbildningen bör vara till för (2007: 20):

Folkhögskolor och studieförbund ska ytterligare skärpa sina insatser för att nå utsatta människor och grupper. Folkbildningen ska vara en möjlighet för alla människor, med en klar ambition att motverka diskriminering och klyftor i fråga om utbildning, genus, sexuell läggning, religion, etnicitet och mellan generationer. Folkbildningen ska göra det möjligt för deltagarna att växa som människor och påverka samhället. Studieförbund och folkhögskolor engagerar stora grupper av unga, men också många äldre som lämnat yrkeslivet.

Vi kan slå fast att en grundläggande ingrediens när Kista folkhögskola etablerades var den relation som under dessa sommarveckor växt fram mellan baptistiska Sjöviks folkhögskola och involverade aktörer från Kista. Anledningen till att två religiösa samfund med olika inriktningar funnit varandra beskrivs i termer av förståelse, förståelse av att vara troende, religiös symbolik samt övriga likheter mellan de båda åskådningarna. ”Det är kanske lättare att få förståelse för till exempel avbrott för bön när den andra parten också är religiös. Det finns mycket som förenar oss, som hur man förhåller sig till varandra”, påpekas från Sjöviks håll. Enligt inblandade parter beslutade man, när skolan i Kista etablerades, att Sjövik skulle fungera som huvudman, vilket i praktisk mening innebar att Kista blev en filial till folkhögskolan i Dalarna. Genom att agera mentor och förmedla den erfarenhet och kunskap som anses nödvändiga i en uppbyggnadsfas, kunde Sjövik säkra Kista folkhögskolas stabilitet. Beslutet om Sjöviks folkhögskola som huvudman togs i samråd med Folkbildningsrådet och det betonas att överenskommelsen slöts med ambitionen att Kista skulle bli självständiga: ”Vi gick inte in som huvudman med inställningen att bli långvariga i den rollen”.

Dessa processer sammankopplade med Ibn Rushds lyckade etablering var de primära faktorerna vid det faktiska bildandet av Kista folkhögskola, som öppnade portarna till sin verksamhet den 9 mars 2007. I anslutning till det tidigare nämnda bör ytterligare två faktorer adderas: Den ena är att ledande aktörer kring Kista

folkhögskola alla tidigare varit folkhögskoledeltagare och tilltalats av verksamheten. Den andra är folkhögskolans flexibilitet och anpassningsbarhet för nya behov. Eriksson (2002) anser detta bero på folkhögskolans innovativa förmåga och uttalade ambition att möta individen där den befinner sig. Initiativtagarnas egna erfarenheter som folkhögskoledeltagare kan härledas till att den svenska folkbildningen haft invandrare från utomnordiska länder som prioriterad målgrupp för sin verksamhet och därifrån lyckats attrahera deltagare. Således är det ingen tillfällighet att såväl rektor som ordförande mött denna utbildningsform och attraherats av den. Det ligger också i tidsandan då utbildning satts i fokus av invandrarorganisationer som en del av etniska minoriteters politiska agendor i Sverige (Ålund, 2009), vilket kan förklara fenomenets utbredning. Slutsatsen kan dras att i det specifika fallet folkhögskolan i Kista har erfarenheter, mobilisering och kontaktnät fungerat som primära förutsättningar.

Organisation, ledning och värdegrund

Kista folkhögskola drivs av Kista folkhögskoleförening som är ideell och politiskt obunden och där huvudmannskapet inledningsvis innehades av Sjöviks folkhögskola. I samförstånd parterna emellan ansökte föreningen hos Folkbildningsrådet om att ta över det yttersta ansvaret för skolan. Den historiska dagen för de inblandade blev den 11 november 2009 då beslut fattades att Kista folkhögskola skulle vara statsbidragsberättigad och därmed auktoriserad att överta driften av sin egen skola. Övertagandet skedde från och med den första januari 2010.

Kistas folkhögskoleförening är en stiftelse bestående av privatpersoner samt föreningarna Eritreanskt Kulturforum, Somaliska riksförbundet, Mångården, Systerjouren Somaya, Nordic African Association for Childrens Safety och Europeiska Centret för utveckling och samförstånd. Föreningens uppgift är att agera huvudman åt skolan. Styrelsen består av sex personer inklusive rektor, som dock saknar rösträtt. Styrelsens ordförande fastslår att dess primära uppgift är att säkerställa skolans ekonomi och utbildningens kvalitet.

Enligt föreningens stadgar ska styrelsen bestå av minst fem och högst nio ledamöter inklusive ordföranden. Besluten fattas med enkel majoritet och vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. Rektor har rätt att närvara på alla styrelsemöten och är föredragande i ärenden som berör verksamheten. Denne har som tidigare nämnts ingen rösträtt, däremot yttranderätt. Detsamma gäller personal och elever som kan utse representanter för att närvara vid styrelsemöten där de har yttranderätt.

Stiftelsen *Swedish Waqf* bildades av involverade aktörer i samband med grundandet av Kista folkhögskola för att säkerställa stabiliteten i styrelsen, säger rektor.

Swedish Waqf består av privatpersoner och utser hälften av ledamöterna, medan övriga väljs på årsstämman. Könsfördelningen är helt jämn. Personerna anses vara valda utifrån engagemang och kompetens, något som rektor noga understryker:

Styrelsens medlemmar är förtroendevalda, men de är också personer som är engagerade i utbildning eller, ja, olika former av bildning. Några har kompetens från sin Kvinnojoursbakgrund, två är rektorer på andra skolor, en har ett stort samhällsengagemang och en är aktiv inom föreningslivet. Det är kompetenser som i första hand behövs i en kvalificeringsfas, att bygga upp något. Men tanken är att vidga den här gruppen och ta in ännu fler föreningar.

Styrelsens sammansättning är en av punkterna som skiljer Kista folkhögskola och studieförbundet Ibn Rushd åt, då den förstnämnda valt att inte låta något samfund ha representanter i styrelsen. Det är ett medvetet val som gjorts från Kista folkhögskolas sida och det motiveras av rektor med att: ”Ibn Rushd har samfund i styrelsen och blir starka av det. Vi blir starka för att vi är fria från samfundet. [Vi] får en lite mer liberal riktning”. Med andra ord är syftet med verksamheten avgörande för hur styrelsens sammansättning bör se ut. Det menas också från ordförandens håll att stiftelser inte är viktiga då fokus inte ligger på religion, utan på lokal utveckling. Däremot påpekas att båda de stora muslimska trosinriktningarna shia och sunni finns representerade på skolan, såväl bland lärare och personal som i styrelsen. Rektor påtalar den mångfacetterade uppsättningen av trosuppfattningar hos lärarna som en fördel då det ger fler perspektiv på undervisningen: ”Vi är muslimer, kristna och judar i gruppen. Vi tycker att det är en fantastisk styrka för oss att vi är blandade på den punkten”. Rektor stöds av ordföranden i frågan genom påpekandet att trosuppfattningarna hos personal och elever inte är i fokus för verksamheten, även om olika delar av den muslimska världen kan vara representerade på skolan. Däremot anges i visionen för folkhögskolan att den ska vara ”en kulturlänk och plats för islamisk bildning.”

Folkhögskolan har tio anställda och av dessa är fyra där på heltid och stationerade på kansliet. Lärarkollegiet utgörs av sex lärare anställda av Kista och kompletterat med två lärare från Sjövik som regelbundet undervisar där. Som synes har samarbetet mellan Kista och Sjövik fortskridit då lärare från Kista även hållit föreläsningar på Sjöviks folkhögskola. Sjöviks rektor förtydligar att hennes personal agerat mentorer åt sina kollegor från Kista då dessa varit nya i yrket. Det har handlat om att få dem ”att lära sig folkhögskola” för att låna rektorns ord. Ett ytterligare skäl till personalutbytet har varit bristen på lärare inom naturvetenskapliga ämnen vilket föranlett ett utvidgat samarbete.

Folkhögskolans värdegrund baseras på islamiska och demokratiska principer där alla människor har ett lika värde, alla ska respekteras oavsett kön, ras, religion eller etnisk bakgrund, där alla har rätt till lika behandling och där konflikter kan lösas på demokratisk väg och rättvis fred kan uppnås. Rektor sammanfattar värdegrundsdokumentet med orden att ”vi utgår från folkbildning, medborgarskap och tro”. Ett exempel som lyfts fram för att illustrera detta är att man säger sig vara mån om att uppmärksamma såväl muslimska som kristna högtider.

Just religionsaspekten måste beröras då den i alla sina former kan upplevas som provocerande. Rektor berättar om en misstänksamhet som fanns mot dem på grund av beslutet att vara filial till en baptistisk folkhögskola. Men han poängterar också att misstänksamhet även fanns bland medlemmar av den baptistiska rörelsen som ställde sig frågande till varför de skulle agera medfinansiärer till en muslimsk folkhögskola. Från Kistas håll poängteras att det hela rör sig om ett missförstånd då det är staten via Folkbildningsrådet som helt finansierar verksamheten, inte Sjövik. Både ordförande och rektor är måna om att påpeka det goda bemötande man generellt fått från folkbildningsrepresentanter. Även om frågor dyker upp som beskrivs som ständigt återkommande när muslimska föreningar är inblandade: ”Vi fick frågor som: ’Men hur är det med jämställdheten hos er?’ Sådana irriterande frågor som ställs på grund av att vi är muslimer.” Vidare markerar rektor att det ”finns 140 folkhögskolor med kristen bakgrund, men de behöver inte skylta med det utan jobbar på som vanligt”. Det finns ett hopp om att de i framtiden ska behandlas på samma sätt som andra folkhögskolor där vikt ej fästs vid trosuppfattningen. ”Förhoppningsvis är våra barn mer toleranta”, avslutar rektor förväntansfullt.

Verksamheten, dess framtid och representation

För närvarande har Kista folkhögskola tvåtusen deltagarveckor till sitt förfogande, dessa är i det närmaste helt avsedda för de längre utbildningarna. Störst är den som lyder under namnet allmän utbildning. Där beräknas 80 procent av de 60 eleverna gå och av dessa uppskattas majoriteten vara kvinnor. Föreningens ordförande belyser det stora utbildningsbehovet som identifierats i närområdena. Enligt honom står 400 i kö för att få en plats på skolan. Både rektor och ordförande poängterar vikten av att få fler deltagarveckor för att kunna utveckla verksamheten och möta detta behov. ”Vi har bara tvåtusen deltagarveckor och de går till de långa kurserna. Vårt första mål har varit att ge våra deltagare högskolekompetens”. Vikten av denna utbildning understryks i en utvärdering av Kulturrådet (SOU 2004: 30).

Kulturrådet vill framhålla folkhögskolans stora betydelse både som alternativ/komplementär studieväg, som förberedelse för högre studier och för vissa yrken

(dramapedagog, kantor, teckentolk) som i stort sett enda utbildningsmöjlighet. Kulturrådet vill understryka att folkhögskolan därför måste sägas utgöra ett centralt konstpolitiskt fält och en viktig del av den kulturella infrastrukturen.

Att man förmått materialisera de uppsatta målen inger stolthet:

De som söker sig hit är många gånger lågutbildade. Har inte gjort klart gymnasiet. Därför är det väldigt roligt när våra deltagare senare går vidare till högre utbildning. Vi har haft några som börjat på lärarhögskolan och kommit tillbaka hit för sin praktik. Det är väldigt roligt!

Under vandringens gång har fler utbildningsbehov uppenbarat sig. Rektor förklarar att målet fick revideras då det var många av deltagarna som inte var intresserade av att gå vidare till högskola eller universitet efter avslutade studier. Istället ville många bara tillgodogöra sig tillräckligt med kunskap för att bli attraktivare på arbetsmarknaden och därmed lättare få en anställning. En av skolans visioner betonar ambitionen att Kista folkhögskola ska vara ett steg mot arbete och bidra till en utveckling av den lokala arbetsmarknaden. Av förklarliga skäl har därför efterfrågan på yrkesutbildningar varit stor bland deltagarna och sålunda är det ett nytt mål att expandera verksamheten på detta område: ”Vi vill erbjuda korta kurser då det är många som inte vill gå vidare till högskola utan ha en yrkesutbildning. När det gäller ungdomar vill vi hjälpa dem som inte har gått klart gymnasiet”. Ett första steg mot detta är det inledande samarbetet ”med brottsförebyggande råd och ungdomsföreningar i Rinkeby, Tensta, Kista, Hjulsta, Husby där det finns många invandrarungdomar som inte gjort klart sin gymnasieutbildning”. Den uttalade ambitionen är att utgöra en alternativ studieväg för grundläggande och gymnasiala studier. Kista folkhögskola vill starta kompletterande kurser för dessa ungdomar med syftet att de ska uppnå högskolebehörighet för att ha möjligheten att gå vidare till högre studier om så önskas. Målet är att detta ska realiseras om skolan tilldelas fler deltagarveckor. Till att börja med har man upprättat datasalar med ”helpdesk” i dessa områden som ungdomarna får driva själva. Medhåll kommer från staten:

En grupp av deltagare som har växt i andel de senaste åren är ungdomar som inte påbörjat eller som inte fullföljt gymnasieskolan. I folkhögskolan finner många av dessa ungdomar en väg tillbaka till lärandet. Folkbildningen måste klara av att skapa ett lärande för dem som har allra störst behov utan att likrikta gruppens sammansättning. (Reg.prop. 2005/06:192: 21)

Ordföranden menar att detta att starta en kvalificerad yrkesutbildning vore den rätta vägen att gå då en sådan skolning fyller ett stort behov: ”Det handlar om att ge deltagarna verktyg. Att ta makten över sina egna liv. Bidra till deras personliga

utveckling som individer och samhällsmedborgare.” De korta kurser som erbjuds görs allt som oftast i samverkan med andra föreningar eller företag. Exempelvis har datakurser hållits i samarbete med Stockholms universitet och ledarskapsutbildningar tillsammans med scoutrörelsen. Näst på tur uppges kurser i islam och arabiska vara, med en profilering mot Mellanöstern och Nordafrika på grund av att majoriteten av deltagarna har sina rötter i dessa områden.

På frågan om vilka man representerar finns en viss splittring i svaren. En folkhögskolas geografiska läge har störst betydelse för vilka som söker sig dit, menar ordföranden: ”Målgruppen är inte invandrare, men blir det per definition. Till exempel den katolska folkhögskolan i Rosengård i Malmö, deras elever är ju invandrare. Bland deras elever är en stor majoritet muslimer. Frågan är snarare att var vi finns påverkar underlaget för deltagarna.” Att en folkhögskola *de facto* riktar sig till en specifik målgrupp, inklusive på basis av tidigare stämpel i passet, är i sig inte ovanligt och drygt hälften av alla folkhögskolor gör särskilda rekryteringsinsatser gentemot invandrare (Eriksson, 2002). Ordföranden tillägger att Kista folkhögskola inte har någon policy om att invandrare utgör målgruppen. Däremot säger rektor att ”vi representerar människor som bor i förorterna, en bygdens folkhögskola. Vår legitimitet är som muslimsk folkhögskola, men vårt syfte och arbete är att vara en folkhögskola för alla ’nya svenskar’.” Sålunda finns en differentiering i beskrivningarna av vilka skolan vänder sig till. Rektor menar att det är de ”nya svenskarna” vilket är en term som ofta används synonymt med ”invandrare”, medan ordföranden är av åsikten att det geografiska läget bestämmer målgruppen. En rimlig tolkning av ordförandens utsaga är att det inte går att uttryckligen bestämma sig för en specifik målgrupp. Istället är det människorna i skolans närhet som utgör målgruppen, och eftersom skolan är belägen i ett område med många utrikes födda blir dessa människor en stor del av målgruppen.

Enigheten hittas däremot i visionerna för framtiden. Rektor talar om att skolan ska bli ”ett landmärke här i området. Att den ska kunna bygga upp en stolthet och utveckling.” Ordföranden söker däremot analysera förutsättningarna för en progressiv framtid:

Inte för att låta skrytsam eller pretentiös, men kanske att vi bidrar till att förändra folkbildningstraditionen i Sverige. Vår målgrupp vad gäller deltagare, geografiskt område, har sina speciella behov. Exempelvis deltagarna som har låg utbildning från sina hemländer. De som står utanför arbetsmarknaden. De som bor i socioekonomiskt marginaliserade bostadsområden. De som populistiskt kallas för dem i utanförskap. Genom att ta fasta på och belysa deras behov kanske vi kan uppmärksamma aktörerna inom folkbildningen om var de ska fokusera sin energi på.

Vad som kan skilja en förortsförlagd folkhögskola från de mer etablerade och vilka behov som den kan möta på ett bättre sätt är givetvis ämne för spekulation. Ordföranden ger dock sin syn på vad som kan skilja olika folkhögskolor åt:

Vi har kanske ett situationsbaserat perspektiv som kan påverka diskursen om folkbildningen. Vi kanske har ett underifrånperspektiv. Vi kanske har ett klassperspektiv, även om det inte är helt politiskt korrekt att säga så. Kanske tar vi mer fasta på socioekonomiska faktorer. Kanske har vi ett annat perspektiv på antidiskrimineringsarbetet. Kanske fokuserar vi mer på lika behandling och lika rättigheter.

Klassperspektivet passar rimligen in i sammanhanget då det även nyttjas i folkbildningspropositionen från 2005. För det första påtalar propositionen att folkbildningen alltid själv söker upp de grupper som fått minst och som upplever utanförskap samt brist på inflytande och representation. För det andra att folkbildningen alltid utgjort en kraft som motverkar klassamhället där inkomst, utbildning, hälsa och möjligheter till demokratiskt inflytande anges som främsta indikatorer på klyftorna i samhället (reg.prop. 2005/06:192). Denna proposition beskriver även hur människor och grupper diskrimineras och exkluderas utifrån sin religiösa eller etniska bakgrund. Utifrån det underlaget kan förståelsen av ordförandens beskrivning av sig själv som en inspirationskälla för andra ges en annan dimension då det är berörda individer som själva beslutar om hur de metodiskt ska arbeta för sin och andras samhälliga inkludering. Man visar en stolthet över det som hittills åstadkommit och rektor understryker vikten av att vara ett föredöme för andra och därmed gå i bräschen.

Vi muslimer är inte bara konsumenter, vi är också producenter, vi är med och driver en folkhögskola, ett studieförbund och så vidare. I kontakten med muslimska föreningar i andra europeiska länder kan vi säga att i Sverige har vi lyckats göra det och det.

Detta återspeglas i kursutbudet där kortare entreprenörsutbildningar erbjuds för att ge deltagare verktygen och självförtroendet att våga starta en egen verksamhet. Det finns med andra ord en önskan om att vidareutveckla en ”fixa det själv”-mentalitet hos ledande aktörer och överföra den till deltagarna. Detta kan ses i ljuset av verksamhetens målområden som understryker en ambition om att ”skapa en trygg utveckling för svensk-muslimsk identitet” och ”bidra till en demokratisk utveckling av det svenska samhället”.

Synen på sig själva: ”Vi är de nya bönderna”

Det finns en utpräglad profilering hos de involverade parterna på Kista folkhögskola med syftet att beskriva sig själva som en ny ”bondeklass”. Det är en egenhändig kategorisering där paralleller dras mellan bondens utbildningssituation i slutet av 1860-talet då de första folkhögskolorna etablerades, och den position många nyanlända upplevs befinna sig i i dagens Sverige. Larsson (2005) påminner oss om att folkhögskolans framväxt framför allt var förankrad i en önskan om att tillfredställa de behov av utbildning som identifierats på landsbygden där bönderna var bosatta. Folkhögskolan fungerade som motvikt till den ojämlikhet som rådde på bildningsmarknaden där bondeklassen exkluderats från utbildningssystemet. Precis som i fallet med Kista var verksamheten på folkhögskolorna pluralistisk med fokus på såväl yrkesskolning som så kallad ordinär bildning. Enligt Larsson tillkom humanistiska inslag som i sig skapade en kulturell identitet hos de involverade. Likaså gav det dåvarande bondeklassen en nationalistisk roll.

Motiven framlagda av Kista folkhögskola innebär inget avsteg från folkhögskolans historia då rektor understryker ambitionen att stärka skolans målgrupp vilket i förlängningen ska ge dem en mer framskjuten position i samhället. Detta är ett fullgott exempel på vad Taylor (1994) menar med framskrivandet av en gemensam bild av sig själva. Kring denna bild kan man samlas för att kollektivt skapa gemensamma referensramar utifrån den upplevda positionen av exkludering och underläge. Intervjuade aktörer på Kista folkhögskola drar paralleller mellan dagens status med deltagare utan tidigare utbildningserfarenhet, exkluderade från arbetsmarknaden etc. och folkhögskolans historiska erfarenhet. Identiska argument angavs av den svenska studiecirkelns fader, socialdemokraten Oscar Olsson, då denne betonade folkbildningens funktion att ge möjligheter och kunskap för deltagande på de kulturella, ekonomiska och politiska samhällsområdena. Genom den kunskap som deltagarna förvärvar, menade Olsson, kan samhällets marginaliserade grupper resa sig och begära sina rättmätiga rättigheter (Eriksson & Osman, 2003). Att inom ramen för utbildningen söka stärka deltagare på dessa områden kan ses i ljuset av den känsla av utanförskap och maktlöshet som Eriksson (2002) funnit bland utrikes födda vuxenstuderande. Hur framgångsrika dessa initiativ blir inom folkbildningens ram får bedömas av framtiden, men den som så önskar kan argumentera för att potentialen finns genom att dra historiska paralleller till andra utsatta grupper. Med Osman (2005: 200): ”I Sverige har folkbildningen [...] spelat en betydande roll i att organisera arbetarklassen och kräva social rättvisa och sina rättigheter.”

Från Sjöviks håll betonas att ”folkbildningen bör vara till för svaga grupper i förorten.” Kista folkhögskolas attraktionskraft bedöms av involverade parter vara dess funktion som samlingsorgan för människor som ofta befinner sig i ett så kallat utanförskap – de exkluderade. Den muslimska värdegrunden beskrivs inge

en känsla av trygghet och lugn hos deltagarna, även om den inte är en primär del av verksamheten. Rektor berättar om deltagare som motiverar sina positiva känslor för folkhögskolan med frasen: ”Här känner vi oss trygga.” En aspekt som ej bör negligeras då tidigare forskning visar hur invandrare marginaliseras och diskrimineras inom utbildningsväsendet (se Eriksson, 2002; Osman, 1999). Rektor utvecklar:

När de [deltagarna] är hos oss är de på ett helt annat sätt. Man är avslappnad, man är öppen för att möta andra. Det är som att du kommer hem till en muslimsk familj som bor i Rinkeby. Säg att du är gäst hos dem, det mötet, när du som lärare kommer hem till dem, är helt annat än om dem skulle komma till en skola i Bromma. Det är lätt att personerna känner sig kanske mindre och svagare redan i ingången. Men kommer du hem till dem är de välkomnande och bjuder på mat och det mötet blir mer på lika villkor. Så att våra deltagare går stolta här i korridoren och kan därför möta lärare och möta mig på annat sätt. Här är man sig själv och det är det bästa läget för att utvecklas, för att ta emot nya impulser eftersom man inte befinner sig i en defensiv position. Man är mer öppen.

Sålunda framkommer ett pedagogiskt motiv av vikt: få vara med sina ”egna” och kunna vara sig själv. Det är ett argument som går stick i stäv med den universalistiska integrationstanken som implementerats i svensk policy där så kallade uppdelade eller multikulturella gruppkonstellationer i klassrummet ses som ett steg mot integration. Problematiken med dessa åtgärder har, framför allt, belysts av Eriksson (2002) som studerat folkhögskolor som arbetat utifrån dessa direktiv. Hon redovisar hur ”andra kulturer” upplevs som ett problem av undervisande lärare och hur de svenskfödda studenterna utgör normen med vilken invandrarna tvingas jämföra sig. Det ställs också krav på individerna med en kulturell tillhörighet som betraktas avvika från normen att uniformera sig med den ”svenska”. Även i fallen där individer söker kulturell integration och anpassning till normen, upplever invandrarna en ogenomtränglig barriär i form av de inföddas attityder. Genomgående i forskningen på området är den känsla av uppgivenhet, segregation och missmod som intervjuade invandrare ger uttryck för. Således finns anledning att se motiven till bildandet av en muslimsk folkhögskola som en integrationsfaktor med annan strategi, formad av gruppen själv utifrån dess egna strävanden.

Avslutande reflektioner

Intervjuade aktörer på Kista folkhögskola synliggör via sina utsagor en strävan efter, med Taylors ord, erkännande. Detta kan härledas till den likvärdighetspolitiska formen av erkännande där betoningen ligger på allas lika värde, vilket poängteras på ett återkommande plan av de intervjuade. Framträdande i utsagorna är även religionens plats och hur olika trosuppfattningar bland personalen berikar verksamheten samt hur olika religioners högtider uppmärksammas etc. Framför allt är det dock den så kallade särartspolitiska formen av erkännande som eftersträvas. Ambitionen är att få sin distinkta karaktär erkänd. Ambitionen framträder i talet om att utgöra något *annat*, något *nytt*, en förortens representant med muslimsk inriktning. I den bemärkelsen kan skolan ses som ett led i ambitionen att skapa en gemensam ram, en kollektiv identitet. En generell slutsats som kan dras är att erfarenheter av socialt utanförskap förenar de intervjuade på Kista folkhögskola. Utanförskapet förklarar också varför deltagare söker sig till skolan och betonar känslor av trygghet och tillförsikt som skäl, vilket påpekats inte vara det upplevda fallet på andra utbildningsinstitutioner. Forskning med en internationell utblick, som tidigare redogjorts för, fastslår en liknande slutsats (se till exempel Jones, 1999; Phoenix, 2009). Det finns därför anledning att se Kista folkhögskola som ett rum där man kan samlas kring kulturellt specifika och självbekräftande identiteter – exempelvis nationella, religiösa eller etniska. Således undviks konfrontation där invandrarens kultur ses som ett hinder, en barriär, ett problem som behöver överbryggas för att denne ska kunna inkluderas i samhället och bildningsinstansen (Dahlstedt, 2009; Ålund & Schierup, 1991). Motiven kan också ses som en reaktion på den sortering på arbetsmarknaden som Ålund och Reichel (2007: 360) anser karaktärisera det multietniska samhället i Sverige. Framför allt är detta en aspekt som låg till grund för bildandet av skolan och som bejakas av Kista folkhögskola i och med hur kurs- och programutbudet utformas – vridningen från uteslutande fokus på att ge högskolebehörighet till att hörsamma efterfrågan på kvalificerade yrkesutbildningar. Även klassperspektivet betonas av intervjuade aktörer och föranleder beskrivningar av hur man utgör en folkhögskola för förortens invånare, människor som upplever exkludering från såväl arbetsmarknad som andra samhälliga arenor. Likaså synliggörs klassperspektivet i hur man önskar tillskriva sig själva en position som en ny bondeklass.

Det framgår också av intervjuutsagorna att strävan efter erkännande inte är helt oproblematiskt. Misstänksamheten mot en institution med muslimsk värdegrund har tagit sig uttryck bland annat i frågor om jämställdhet. Brune (2002) hänvisar till att muslimska män stigmatiseras i Sverige genom diskurser om jämställdhet som ett specifikt svenskt kulturellt attribut som invandrargrupper saknar. Detta överensstämmer med Žižeks (2008) beskrivning av hur liberalismen privilegierar en västerländsk kultur och således bekräftas Taylors (1994) tes om hur ett möte mel-

lan kulturella grupper inte är neutralt. Skepticismen mot exempelvis institutioner, föreningar och stiftelser med muslimsk grund är också relaterad till makt. När dessa erkänns på lika villkor riskerar ”majoritetskulturinivånarna” att förlora sitt övertag, sin position, över ”de andra”. Taylors (1994) framställning om minoriteters metod att internalisera en kollektiv bild av exkludering som identitetsmarkör kan härledas till Kista folkhögskolas ambition att vara en representant för de boende i förorterna. Konkreta exempel på fenomenet kan inhämtas från andra sidan Atlanten där svarta i USA påtalar vikten av att tillsammans med andra svarta få lära sig hur samhälliga strukturer är uppbyggda och vilken skuld dessa har i deras marginalisering. Där har kyrkan och moskén fyllt funktionen som allmänna samlingsplatser för vissa former av samhällelig mobilisering och bildning. Religion kan fungera som kulturell identifikationsmarkör, vilket styrks av Gilroy (2002) som menar att detta element har en viktig roll som symbolisk resurs i kampen mot förtryck. Betänk att ambitionen med dessa samlingsarenor är att de ska utgöra fristäder; misstänksamhet, diskriminering, islamofobi är alla exempel på fenomen som kan upptäckas *utanför* dessa fristäder. I vårt fall tydliggörs detta genom den uppmärksamhet som Kista folkhögskola rönt, särskilt för de religiösa och kulturella byggstenar som man använt för att skapa sin värdegrund. Uppmärksamhet i form av stort deltagarantal, misstänksamhet mot dess religiösa och kulturella element, samt ett vetenskapligt intresse, ty denna text är resultat av dess inträde på folkhögskolearenan. Ur detta uppkommer ett begränsat antal inneslutningar där individerna på Kista kollektiviseras och ger gestalt åt mötet mellan islam och folkbildningen i Sverige. Jag vill därför återigen kritisera eventuella tendenser till att gruppera personer med annan bakgrund än svensk till en specifik tillhörighet (invandrare, muslimer, svarta etc.) och det medföljande tvånget att representera alla som kategoriserats samman. I fallet Kista folkhögskola betyder det att den inte ska ses som representant för islam eller muslimer i Sverige, då en sådan hållning vore otänkbar om det handlade om svenskfödda vita. Den vite majoritetsmedlemmen drabbas aldrig av tvånget att vara representant för en grupp då personen reflexmässigt anses vara utan etnicitet.

Det bör betonas att Kista folkhögskola inte står ensam, utan föreningar och organisationer med muslimsk värdegrund finns representerade på olika arenor. Av dessa har framför allt Ibn Rushd varit av vikt för framväxten av folkhögskolan i Kista. Studieförbundets tillkomst och de kontakter som knöts under den perioden kan anses vara av primär vikt för själva grundandet av Kista folkhögskola skola. Det geografiska läget har ansetts avgörande för korrelationen mellan skolans profil och målgrupp samt deltagarunderlaget. Kista folkhögskola har blivit en skola som appellerar till de boende i närområdet, där igenkänningsfaktorn understryks som vital. Skolformens attraktionskraft för de intervjuade aktörerna beror på deras egna positiva upplevelser av utbildningsformen, medan de däremot bär med sig negativa erfarenheter från sin tid i gymnasieskolan.

Genomgående i framställning har Kista folkhögskola fått utgöra något *annat*; ett alternativ för ”dom Andra”. Vrider vi på perspektivet kan det konstateras att aktörerna på skolan själva konstruerar sina egna ”andra” genom utsagorna om sin position som förortens representanter. Identitetspolitik bedrivs alltid i förhållande till *andra* och i den bemärkelsen utgör de som inte bor i Stockholms förorter – utan i dess innerstad – subjekten gentemot vilka aktörerna grundar en kollektiv identitet. Via talet om att de representerar ”de boende i förorterna” homogeniseras identifikationsmarkörerna, vilka, å ena sidan, exkluderar de som saknar dessa symboler. Å andra sidan finns det rimligen människor utan anspråk på dessa markörer och som inte önskar representeras av just Kista folkhögskola. Detta illustrerar det ständigt närvarande problemet när identitetspolitik bedrivs – föreställningen om det gemensamma och homogena utifrån partikulära gränser. Jag förringar inte skälen som sådana då de intervjuade aktörerna retoriskt kontrasterar gängse problembild av ”de passiva förortsborna”; de som anses vara präglade av bristande samhällsengagemang, likgiltighet och traditionsbundenhet (Dahlstedt, 2004). Det bör i sammanhanget ej förglömmas att mobilisering kring gemensamma markörer anses nödvändig vid samhälliga förändringar (jfr Laclau, 2007) och kamp för socialt erkännande (jfr Taylor, 1994), vilket Kista säger sig eftersträva.

Avslutningsvis kan det konstateras att Kista folkhögskola snarare bör ses som en produkt av kampen mot kulturell utsortering och social exkludering, än som en religiös institution. Dess bidrag är aktivitet i kampen för delaktighet i samhället och tillträde till arbetsmarknad och utbildning. Utifrån detta perspektiv bör inte Kista folkhögskola ses som en minoritetsrepresentant då den vänder sig mot en lokal majoritet – de boende i förorterna. Beträffande islam bör man ha i åtanke att Kista folkhögskola inte är representativ för vare sig islam som religion, muslimer i Sverige eller förorterna som sådana. Den kan inte representera annat än sig själv och gör det via en muslimsk värdegrund, varken mer eller mindre.

Mångfaldig (folk)bildning för det offentliga samtalet?

Denna rapport är resultatet av ett ettårigt forskningsprojekt som Folkbildningsrådet finansierat. Projektet har genomförts av en grupp forskare vid Linköpings universitet: **Lisbeth Eriksson, Martin Lundberg, Thomas Winman och Robert Aman.**

Forskarna undersöker hur olika religiösa och etniska guppers skapande av "egna" folkbildande verksamheter kan förstås. I rapporten beskrivs de processer som lett fram till etablerandet av Kista folkhögskola, Agnesbergs folkhögskola, studieförbundet Ibn Rushd samt Samernas utbildningscentrum.

Folkbildningsrådet